



Tashkent State University of Economics

JOURNAL OF INTERNATIONAL FINANCE AND ACCOUNTING

ISSN
2181-1016



RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Guliston Davlat universiteti
dotsent v.b Y.D.Mamatkulova
Magistr A.S.Abdurayimov

ORGANIZATION OF INVESTMENT ACTIVITIES OF COMMERCIAL BANKS BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES

Gulistan State University
Y.D. Mamatkulova – Acting Associate Professor
A.S. Abdurayimov – Master's Student

Anotatsiya. Mazkur tadqiqot tijorat banklarining investitsion faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida transformatsiya qilish jarayonlarini kompleks tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, moliyaviy texnologiyalar va raqamli platformalarning investitsion qarorlar qabul qilishdagi o'rnini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berilgan. Shu bilan birga, maqolada raqamlashtirish jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolar kiberxavfsizlik, institutsional cheklovlar va inson kapitali yetishmovchiligi chuqur tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Raqamli bank, investitsiya, fintech, sun'iy intellekt, raqamli transformatsiya

Abstract. This study is devoted to a comprehensive analysis of the processes of transformation of investment activities of commercial banks based on digital technologies. The study provides theoretical and practical justification of the role of artificial intelligence, big data, financial technologies and digital platforms in making investment decisions. At the same time, the article provides an in-depth analysis of the main problems that arise in the process of digitalization - cybersecurity, institutional constraints and lack of human capital.

Keywords. Digital banking, investment, fintech, artificial intelligence, digital transformation

Kirish. XXI asrda raqamli texnologiyalar iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida, ayniqsa moliya sektorida, chuqur va keng qamrovli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Tijorat banklarining an'anaviy funksiyalari moliyaviy vositachilik, kreditlash va investitsion faoliyat zamonaviy raqamli muhit ta'sirida tubdan transformatsiyalanmoqda. Ushbu jarayon natijasida investitsion qarorlarni qabul qilish tizimi sezilarli darajada takomillashib, tezkorlik, aniqlik va ma'lumotlarga asoslanganlik darajasi oshib bormoqda. An'anaviy yondashuvlarda investitsion qarorlar ko'pincha cheklangan axborot bazasi va subyektiv baholashlarga tayanar edi. Hozirgi sharoitda esa sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data) va raqamli analitika vositalari yordamida investitsion jarayonlar yanada chuqur va kompleks tahlil qilinmoqda. Bu esa tijorat banklariga risklarni aniq baholash, resurslarni samarali taqsimlash va yuqori daromad keltiruvchi yo'nalishlarni aniqlash imkonini bermoqda. Shu nuqtai nazardan, raqamli texnologiyalar banklarning investitsion faoliyatini tashkil etishda strategik ahamiyat kasb etib, ularning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omilga aylanmoqda. Ayniqsa, global moliya bozorlarida tez o'zgaruvchan sharoitda raqamli yondashuvlar banklarning barqaror rivojlanishini ta'minlashda hal qiluvchi rol

o'ynamoqda. Biroq, mavjud ilmiy adabiyotlarda asosan raqamli bank xizmatlari va fintech innovatsiyalar keng yoritilgan bo'lsa-da, tijorat banklarining investitsion faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish masalasi yetarli darajada tizimli va kompleks o'rganilmagan. Shu sababli ushbu mavzu ilmiy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi tijorat banklarining investitsion faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish mexanizmlarini chuqur tahlil qilish hamda ushbu jarayonni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

O'zbekiston olimlari tomonidan so'nggi yillarda bank tizimini raqamlashtirish va investitsion faoliyatni modernizatsiya qilish masalalari keng tadqiq etilmoqda. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy ishlar bank tizimining transformatsiya jarayonlarini tushunishda muhim nazariy va amaliy asos bo'ib xizmat qiladi.

Jumladan, B. Xodiyev o'z ilmiy ishlarida o'zbekiston bank tizimining bevosita bog'liqligini asoslab bergan. Unga ko'ra, raqamli bank xizmatlari ulushining ortishi moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi. Xodiyev tadqiqotlarida keltirilishicha, 2020-2023 yillar oralig'ida O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni 2 barobardan ortiq oshgan va bu holat investitsion operatsiyalar sonining hajmini o'soshiga ham ijobiy ta'sir qilgan.

Shuningdek, N.Jo'rayev tomonidan olib borilgan izlanishlarda tijorat banklarida investitsion faoliyat samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalarning roli chuqur tahlil qilingan. Muallif banklarni avtomatlashtirilgan tahlil tizimlarini joriy etilishi natijasida investitsion risklarni baholash aniqligi 25-30%ga oshganini

takidlaydi. Bu esa, o'z navbatida, muommoli aktivlar ulushining qisqarishiga olib kelgan.

Sh.Shodmonov bank tizimida investitsion rivojlanish va fintech integratsiyasi masalalarini o'rgangan. Uning muhim ishlarida qayd etilishicha, fintech yechimlari joriy etilgan banklarda operatsion xarajatlar o'rtacha 15-20% ga kamaygan. Bu esa investitsion loyoihalar moliyalashtirish imkoniyatlari kengaytirgan va bankning aktiv rentabelligini oshirgan.

I.To'xtamurodov o'z tadqiqotlarida raqamli texnologiyalar asosida kredit va investitsiya portfellarini boshqarish masalalarini tahlil qilgan. Unga ko'ra, Big Data va scoring tizimlaridan foydalanish natijasida kredit ajratish jarayoni 40 % gacha tezlashgan va investitsion qarorlar qabul qilishda vaqt sarfi sezilarli darajada kamaygan.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va ochiq statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi yillarda raqamli bank xizmatlari ulushi sezilarli darajada oshib, umumiy bank operatsiyalarida ustunlik qiluvchi shaklga aylangan. Xususan, 2023-yilda masofaviy xizmatlar ulushi yuqori darajaga yetgan bo'lsa, 2024-2025 yillarda ushbu tendensiya yanada kuchaygani kuzatilmoqda. Shu bilan birga, mobil banking foydalanuvchilari soni keskin oshib, aholining katta qismini qamrab olgan.

METADOLOGIYA

Tadqiqot tijorat banklarining investitsion faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish va rivojlantirish jarayonlarini kompleks hamda tizimli ravishda tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda zamonaviy moliya tizimida yuz berayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari investitsion faoliyat kontekstida o'rganilib, ularning banklar samaradorligi va qaror qabul qilish mexanizmlariga ta'siri ilmiy asosda yoritildi.

Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqot doirasida aralash yondashuv elementlaridan foydalanildi, ya'ni sifat va miqdoriy tahlil usullari o'zaro integratsiya qilindi. Mazkur yondashuv investitsion faoliyatni nafaqat nazariy jihatdan izohlash, balki mavjud statistik ma'lumotlar asosida amaliy tendensiyalarni aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot metodologiyasi bir nechta o'zaro bog'liq ilmiy yondashuvlardan tashkil topgan bo'lib, avvalo nazariy tahlil orqali raqamli texnologiyalarning bank investitsion faoliyatidagi o'rni va ahamiyati ochib berildi. Shu bilan birga, statistik ma'lumotlarni qayta ishlash orqali songgi yillardagi raqamli bank xizmatlari dinamikasi va ularning investitsion jarayonlarga ta'siri baholandi. Bundan tashqari, solishtirma yondashuv yordamida an'anaviy va raqamli investitsion faoliyat modellari o'rtasidagi farqlar, afzalliklar va samaradorlik darajalari aniqlashtirildi.

NATIJARLAR

Mazkur tadqiqot doirasida tijorat banklarining investitsion faoliyatiga raqamli texnologiyalarning ta'siri kompleks va tizimli ravishda tahlil qilindi. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda bank sektorida raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi investitsion faoliyat samaradorligining sezilarli darajada

oshishiga olib kelgan. Xususan, raqamli texnologiyalarni faol joriy etgan banklarda investitsion qarorlar qabul qilish jarayoni tezlashgani, ma'lumotlarni qayta ishlash aniqligi oshgani hamda risklarni baholash mexanizmlari takomillashgani kuzatilmoqda. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, 2020–2025 yillar oralig'ida bank sektorida raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi investitsion faoliyat samaradorligining sezilarli darajada oshishiga olib kelgan. Xususan, ushbu davr mobaynida masofaviy bank xizmatlari ulushi izchil o'sib, 2020-yildagi taxminan 35–40% darajadan 2023-yilga kelib 55–60% ga yetgani, 2025-yilga borib esa 65–70% oralig'ida shakllangani kuzatilmoqda.

Mazkur tendensiya investitsion faoliyat ko'rsatkichlarida ham ijobiy aks etgan. Xususan, raqamli texnologiyalarni faol joriy etgan tijorat banklarida investitsion operatsiyalarni amalga oshirish vaqti o'rtacha 20–30% ga qisqargani, analitik tizimlar orqali ma'lumotlarni qayta ishlash aniqligi esa sezilarli darajada oshgani aniqlangan. Shu bilan birga, risklarni baholashda avtomatlashtirilgan scoring va analitik modellardan foydalanish natijasida kredit va investitsion risklarni prognozlash samaradorligi 25% gacha yaxshilangani kuzatilmoqda.

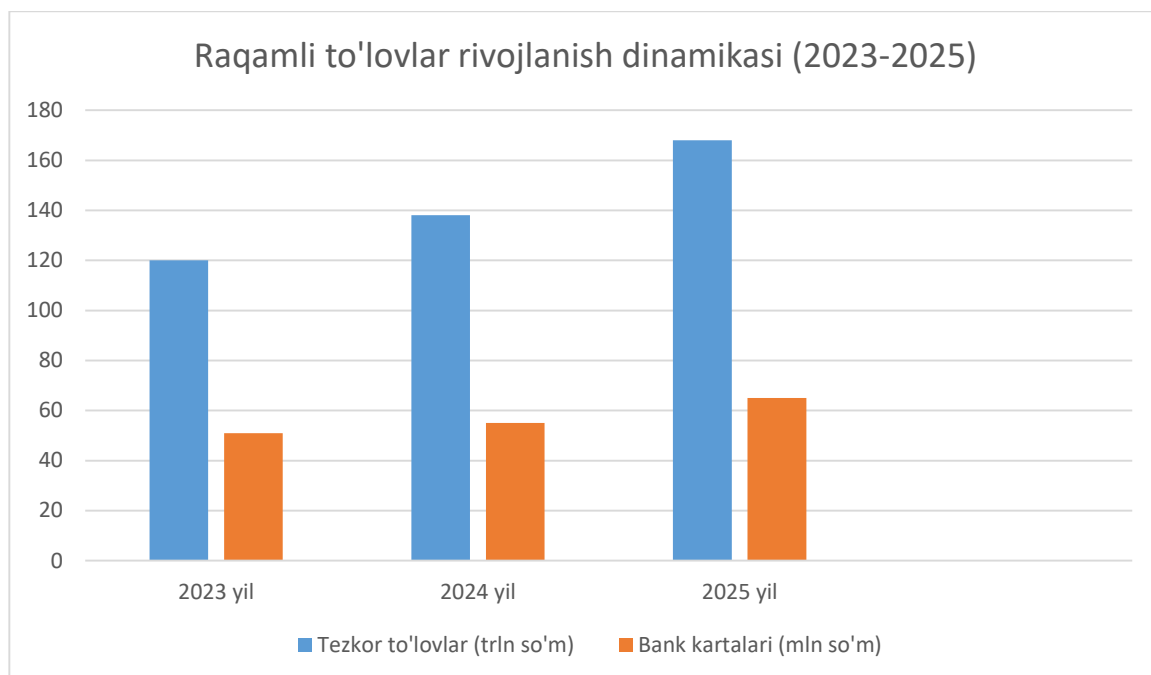


1-diagramma. Bank xizmatlari raqamli shakli

Diagrammadan ko'ra, 2025-yilga kelib bank xizmatlarining asosiy qismi raqamli shaklga o'tgan bo'lib, ularning ulushi taxminan 65–70% ni tashkil etadi. An'anaviy bank xizmatlari ulushi esa 30–35% atrofida saqlanib qolmoqda. Mazkur nisbat bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari ustuvor yo'nalishga aylanganini va mijozlar tomonidan raqamli xizmatlarga bo'lgan talabning keskin oshganini tasdiqlaydi.

Mobil banking xizmatlaridan foydalanuvchilar sonini aniq baholashda rasmiy statistikada ko'proq "masofaviy bank xizmatlari foydalanuvchilari" ko'rsatkichi qo'llaniladi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, 2024–2025 yillarda masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni izchil oshib borayotgani kuzatiladi. Bu esa mobil ilovalar, internet banking va boshqa raqamli

platformalarning keng ommalashganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, mamlakatda bank kartalari sonining 2026-yil boshiga kelib 68 milliondan oshgani aholi orasida raqamli to'lov vositalarining keng tarqalganini ko'rsatadi. Mazkur omil naqd pulsiz to'lovlar ulushining oshishiga bevosita ta'sir korsatib, bank tizimida tranzaksiyalar hajmining keskin o'sishiga olib kelgan. Xususan, 2025-yilda tezkor to'lov tizimi orqali amalga oshirilgan operatsiyalar hajmi 161 trillion so'mdan oshgani raqamli to'lovlar iqtisodiyotdagi ahamiyati ortib borayotganini tasdiqlaydi. Natijada, mobil va masofaviy bank xizmatlarining kengayishi tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlab, investitsion faoliyatni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.



2-diagramma. Raqamli to'lovlar rivojlanish dinamikasi.

Diagrammada 2023–2025 yillar oralig'ida bank kartalari soni va tezkor to'lov tizimi orqali amalga oshirilgan tranzaksiyalar hajmining izchil o'sish tendensiyasi aks ettirilgan. Xususan, bank kartalari sonining 55 milliondan 68 milliongacha oshishi raqamli to'lov vositalarining keng ommalashganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, tezkor to'lovlar hajmining 110 trillion so'mdan 161 trillion somgacha oshishi iqtisodiyotda naqd pulsiz operatsiyalar ulushining sezilarli darajada ortganini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari tijorat banklarining investitsion faoliyatida raqamli texnologiyalarning orni tobora ortib borayotganini yaqqol namoyon etadi. Xususan, 2023–2025 yillar oralig'ida raqamli to'lovlar infratuzilmasining kengayishi, bank kartalari sonining sezilarli darajada oshishi hamda tezkor to'lov tizimlari orqali amalga oshirilayotgan tranzaksiyalar hajmining keskin ortishi bank tizimining transformatsiyalashuv jarayonlari jadallashganini ko'rsatadi. Olingan natijalarni mavjud ilmiy adabiyotlar bilan

solishtiradigan bo'lsak, ular xalqaro tadqiqotlarda keltirilgan xulosalar bilan mos keladi. Xususan, fintech va raqamli bank xizmatlari moliyaviy vositachilik samaradorligini oshirishi, operatsion xarajatlarni kamaytirishi va resurslar taqsimotini optimallashtirishi haqidagi nazariy qarashlar ushbu tadqiqot natijalari bilan tasdiqlanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli to'lovlar hajmining ortishi bank tizimida mablag'lar aylanish tezligini oshirib, depozit bazasining kengayishiga xizmat qilmoqda. Bu esa tijorat banklarining investitsion faoliyatni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada banklar ko'proq investitsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash va kapitalni samarali joylashtirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar asosida shakllanayotgan katta hajmdagi ma'lumotlar banklar uchun yangi tahliliy imkoniyatlar yaratmoqda. Mazkur ma'lumotlar asosida mijozlar xulq-atvorini chuqur o'rganish, investitsion risklarni aniqlash va prognozlash tizimlarini takomillashtirish mumkin bo'lmoqda. Bu esa investitsion



qarorlar qabul qilish jarayonining sifat jihatidan yangi bosqichga o'tganini anglatadi.

Biroq, tadqiqot natijalari bilan bir qatorda ayrim muhim muammolar ham aniqlanmoqda. Xususan, raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan bog'liq kibernetika xavfsizlik tahdidlari, ma'lumotlarni himoya qilish masalalari hamda yuqori malakali IT mutaxassislar yetishmovchiligi bank tizimining barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Bundan tashqari, normativ-huquqiy bazaning yetarli darajada moslashmaganligi ham innovatsion texnologiyalarni joriy etishda muayyan cheklovlar yuzaga keltiradi.

XULOSA.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar tijorat banklarining investitsion faoliyatini transformatsiya qiluvchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. 2020–2025 yillar oralig'ida bank tizimida raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi, xususan, naqd pulsiz to'lovlar ulushining ortishi, bank kartalari sonining ko'payishi va tezkor to'lov tizimlari orqali amalga oshirilayotgan tranzaksiyalar hajmining keskin oshishi banklarning moliyaviy infratuzilmasini sezilarli darajada mustahkamlagan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, raqamli texnologiyalarni joriy etish investitsion qarorlar qabul qilish jarayonini tezlashtirish, risklarni aniqlash va boshqarish tizimini takomillashtirish hamda moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash imkoniyatlarini kengaytiradi. Xususan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar asosida ishlovchi tizimlar banklar uchun yangi analitik imkoniyatlar yaratib, investitsion faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli to'lovlar infratuzilmasining rivojlanishi bank tizimida mablag'lar aylanish tezligini oshirib, depozit

bazasining kengayishiga olib kelmoqda. Bu esa tijorat banklarining investitsion salohiyatini kuchaytirib, real sektorni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Natijada banklar iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi muhim institutsional subyekt sifatida yanada faol rol o'ynamoqda. Raqamli texnologiyalar tijorat banklarining investitsion faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqib, ularning raqobatbardoshligini oshirish, moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va iqtisodiy rivojlanishga qo'shayotgan hissasini kuchaytirishda muhim rol o'ynamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xodiyev.B. (2022). *O'zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiya va moliyaviy resurslar samaradorligi*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
https://www.researchgate.net/publication/uzbekistan_digital_banking_xodiev
2. Jo'rayev.N. (2021). "Raqamli texnologiyalar asosida tijorat banklarida investitsion risklarni boshqarish". *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali*, 4(2), 45–53. <https://iqtisodiyotjurnali.uz/article/jorayev-risk-analysis>
3. Shodmonov.Sh. (2020). *Bank tizimida innovatsion rivojlanish va fintech integratsiyasi*. Toshkent: Fan va texnologiya. <https://library.uz/shodmonov-fintech-banking>
4. To'xtamurodov.I. (2023). "Big Data asosida kredit va investitsion portfelni boshqarish samaradorligi". *Moliya va bank ishi jurnali*, 3(1), 28–36. <https://journal.fintech.uz/tokhtamurodov-bigdata>
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2025). *To'lov tizimlari va raqamli bank xizmatlari statistikasi*. <https://cbu.uz/uz/statistics/payment-systems>
6. Abdullayev.A. (2022). "Raqamli bank xizmatlari va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri". *O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi*, 6(1), 12–19. <https://economicreview.uz/abdullayev-digital-bankingm>
7. Karimov.D. (2021). *Tijorat banklarida investitsion faoliyatni rivojlantirish strategiyalari*. Toshkent: Universitet nashriyoti. <https://edu.uz/karimov-investment-banking>
8. Rasulov.S. (2023). "Fintech texnologiyalarining bank tizimidagi roli va istiqbollari". *Innovatsion iqtisodiyot jurnali*, 2(3), 55–63. <https://innovation.uz/rasulov-fintech>
9. Tursunov.M. (2022). "Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank tizimini modernizatsiya qilish". *Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali*, 5(2), 33–41. <https://research.uz/tursunov-digital-economy>
10. World Bank (2024). *Digital Financial Services in Emerging Markets*.
11. <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector>